

Poznań, 01.08.2019

Prof. UAM dr hab. Jarosław Jańczak
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM
Poznań
jaroslaw.janczak@amu.edu.pl

Recenzja dorobku naukowo-badawczego i dydaktycznego dr Joanny Rak ubiegającej się o stopień naukowy doktora habilitowanego

1. Profil naukowy Habilitantki

Dr Joanna Rak jest absolwentką Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie w roku 2012 uzyskała tytuł zawodowy licencjata na kierunku politologia oraz rok później na kierunku bezpieczeństwo narodowe. W roku 2014 obroniła pracę maderską na kierunku politologia. Wszystkim tym tytułom towarzyszyła ocena bardzo dobra, dodatkowo Habilitantka rozwijała się naukowo w ramach Indywidualnego Trybu Studiowania. W roku 2016, z takim samym wynikiem i na tej samej uczelni uzyskała stopień naukowy doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce, broniąc rozprawę doktorską pt. „Postawy wobec bezpieczeństwa kulturowego w dyskursie sejmowym w latach 2004-2011” napisaną pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Romana Bäckera. Dysertacji towarzyszyła intensywna działalność naukowa wyrażająca się, między innymi, publikacją monografii oraz ponad dwudziestu artykułów naukowych i rozdziałów w pracach zbiorowych, udziałem w licznych konferencjach oraz pracą w kilku grantach badawczych. Jakościowy wymiar aktywności znalazł odzwierciedlenie w licznych nagrodach oraz uzyskaniu Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za wybitne osiągnięcia dla najlepszych doktorantów. Od 1 października 2016 roku Habilitantka pracuje naukowo i prowadzi dydaktykę na stanowisku adiunkta w Zakładzie Kultury Politycznej na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu kierowanym przez prof. dra hab. Tadeusza Wallasa. Wydaje się, że intensywność pracy akademickiej Habilitantki opisana

i oceniona w kolejnych częściach jest kontynuacją dynamiki jej aktywności do momentu obrony doktoratu.

2. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki

Jako **główne osiągnięcie naukowe** Habilitantka wskazała monografię *Theorizing Cultures of Political Violence in Times of Austerity: Studying Social Movements in Comparative Perspective*. London and New York: Routledge 2018. Podkreśla ona w załączonym Autoreferacie złożony proces recenzowania pracy na różnych etapach działań wydawniczych, co niewątpliwie przyczyniło się do ostatecznego kształtu książki. Wartym odnotowania jest dodatkowo fakt osadzenia pracy w szerszym spektrum badań Habilitantki. Obejmuje ono z jednej strony rozwój naukowy związany z kolejnymi projektami i stażami badawczymi, z drugiej spójność tematyczną, metodologiczną i koncepcyjną z innymi publikacjami, które omówione są w kolejnych sekcjach niniejszej recenzji. Sugeruje to, iż Habilitantka w kolejnych latach rozwijała się naukowo w sposób bardzo konsekwentny, zauważając problemy badawcze w badanym wycinku rzeczywistości, budując instrumentarium metodologiczne i teoretyczne potrzebne dla jego analizy, implementując je do zrozumienia testowanych zjawisk, a następnie interpretując wnioski w kontekście innych, własnych spostrzeżeń oraz badań innych autorów.

Zaprezentowana monografia próbuje, bardzo udanie, wyjaśnić powody, dla których powstałe po kryzysie finansowym w roku 2008 ruchy anty-oszczędnościowe w Europie są mniej lub bardziej skłonne do posługiwania się przemocą oraz schematy, w jakich użycie przemocy politycznej jest legitymizowane. To ambitne zadanie Habilitantka potraktowała holistycznie, próbując uchwycić prawidłowości charakteryzujące różne państwa. Jednocześnie jednak w założeniach pracy pokazała wrażliwość analityczną, wskazując na ograniczenia analizy związane między innymi z dostępną perspektywą czasową, limitującą nie tylko refleksję empiryczną, ale także siłę wyjaśniającą proponowanych modeli teoretycznych. W efekcie, zastosowanie *non-traditional research design* dla przeglądu literatury wydaje się być zabiegiem nie tylko zasadnym, ale wnoszącym w innowacyjny sposób wiele dla kategoryzacji i weryfikacji istniejących podejść teoretycznych.

Trafna wydaje się być także kategoryzacja w zakresie definiowania kultury przemocy politycznej, modeli wyjaśniających wykorzystujących kulturę przemocy politycznej jako czynnik wyjaśniany, modeli wyjaśniających wykorzystujących kulturę przemocy politycznej jako czynnik wyjaśniający, i schematów klasyfikacyjnych w celu poznania kryteriów umożliwiających rozróżnianie kultur przemocy politycznej. Podobnie jak konstrukcja celów

badawczych i ich operacjonalizacja za pomocą problemów badawczych (choć chyba zasadniej byłoby chyba określić je mianem pytań). Praca opiera się w efekcie o trzy kluczowe kwestie: jakie typy kultury przemocy politycznej stworzyli interesariusze ruchów anty-oszczędnościowych po roku 2008? W jakim stopniu obecne modele eksplanacyjne wyjaśniają, dlaczego podmioty zaangażowane w działalność ruchów przeciwko zaciskaniu pasa po 2008 r. miały określone wzorce kultury przemocy politycznej? Oraz w jakim stopniu obecne modele eksplanacyjne wyjaśniają rezultaty ukształtowania się konkretnych typów kultury przemocy politycznej przez interesariuszy ruchów anty-oszczędnościowych po roku 2008? Pewne wątpliwości recenzenta budzi orientacja badawcza Habilitantki widoczna w sposobie potraktowania pierwszego problemu - rozumienia samej kultury przemocy politycznej: dynamiki i sposobu jej kształtowania w określonym przedziale czasowym. Przedstawione hipotezy główne i szczegółowe korespondują z problemami badawczymi. Wydaje się także, iż zdefiniowanie ram czasowych rozważań oraz wybór przypadków poddanych analizie dokonane zostały nie tylko prawidłowo, ale także wysoce zasadnie. Podobnie jak zastosowane metody i techniki badawcze. Triangulacja i oparcie się głównie o metody jakościowe stanowi, w opinii recenzenta, zabieg metodologiczny zwiększający siłę eksplanacyjnej badania. Jednocześnie (jeszcze) szerszy opis stojącej za przyjętą metodologią perspektywy epistemologicznej i przede wszystkim ontologicznej byłby zasadny.

Znaczącym wkładem w rozwój wiedzy jest niewątpliwie stworzenie przez Habilitantkę siatki kategorii teoretycznych do analizowania kultury przemocy politycznej i jej rodzajów. Natomiast zdefiniowanie kultury przemocy politycznej jako paradygmatu użycia przemocy politycznej w strukturze politycznej określonej wskaźnikami czasowymi, podmiotowymi i przedmiotowymi, ponownie może być przyczynkiem do dalszej debaty akademickiej. Szczególnie w obliczu poglądów podkreślających rolę systemu wierzeń, orientacji i, dopiero w efekcie, działań w zakresie przemocy politycznej. Uwaga ta nie zmienia jednak faktu, iż przyjęta perspektywa jest przekonująca naukowo i znacząco wzbogaca wiedzę w badanym obszarze. Podobnie jak wnioski zaprezentowane przez Habilitantkę, podważające i/lub uzupełniające niektóre z dotychczas obecnych w literaturze przekonania w zakresie kultury przemocy politycznej. Bardzo ciekawe w opinii recenzenta są także fragmenty krytycznie pokazujące sposoby używania modeli kultur przemocy politycznej do eksplantacji innych zjawisk i wnioski Habilitantki o wpływie postaw (nadmiernie) normatywnych niektórych badaczy na prezentowane przez nich rezultaty. Ponownie ten wątek dawałby, w opinii recenzenta, podstawę do dalszych refleksji z zakresu filozofii i metodologii nauk społecznych,

oraz konsekwencjach przyjmowania określonych założeń ontologicznych dla metod badawczych i osiąganych wyników.

Sama monografia oparta jest o strukturę czterech rozdziałów. Poprzedzający je wstęp w sposób całkowicie zgodny z zasadami analizy naukowej wprowadza czytelnika w problematykę zarysowując problem badawczy, operacjonalizując go i przedstawiając metodologię badań. Pierwszy z rozdziałów dokonuje krytycznego przeglądu podejść teoretycznych do kultur przemocy politycznej. Drugi konceptualizuje je i testuje przygotowany model za pomocą analizy wybranych przypadków (państw strefy Euro). Kolejny zajmuje się wyjaśnianiem źródeł kultur przemocy politycznej. Ostatni bada sposoby użycia konceptu do wyjaśniania innych zjawisk politycznych i społecznych. Konkluzje zamykają pracę, zbierając główne wnioski i odpowiadając na pytania stojące u podstaw badania.

Uwagę zwraca bardzo solidne oparcie pracy o materiały bibliograficzne, pokazujące nie tylko biegłość przedmiotową Habilitantki, ale także jej znakomitą orientację w szerokim spektrum badań nad kulturami przemocy politycznej i obszarach z nimi związanych. W sekcjach bibliograficznych czytelnik odnajdzie zestawienie kluczowych pozycji niezbędnych dla swobodnego poruszania się w temacie.

Podsumowując, stanowiąca główne osiągnięcie naukowe Habilitantki monografia stanowi oryginalny, wartościowy i odkrywczy wkład w rozumienie kultur przemocy politycznej, znacznie rozwijający istniejący stan wiedzy naukowej w tym obszarze badań.

Pozostała działalność naukowa Habilitantki skoncentrowana była w trzech obszarach tematycznych związanych z problemem kontestacji politycznej.

Pierwszy z nich to kultury przemocy politycznej interesariuszy ruchów protestu. Tu lokuje się główne osiągnięcie naukowe, dodatkowo Habilitantka wykazuje 21 autorskich i 2 współautorskie artykuły naukowe. Istotnym wydaje się przede wszystkim wkład w metodologię badań i pomiaru kultur przemocy politycznej oraz jej kategoryzacji. Habilitantka zbudowała narzędzia badania procesów dyskursywnej legitymizacji i delegitymizacji oraz typologię irredentyzmu i kontrirredentyzmu, oraz mitów dotyczących ludzi, rzeczy oraz zwierząt. Empiryczne zastosowanie zbudowanego aparatu koncepcyjnego obejmowało badanie dyskursu Dziewuch i Komitetu Obrony Demokracji. Testowała także znaczenia kontekstu nacjonalistycznego funkcjonowania ruchów dla typów wykorzystania przez nie przemocy politycznej, roli zmian na trajektorii trwania systemów politycznych dla kultur przemocy politycznej ruchów, oraz roli typów środków kontestacji politycznej, kontroli protestu i postaw wobec partycypacji w protestach dla zachodzenia procesów demobilizacji politycznej. Badała

słoweński ruch antyoszczędnościowy. Rozważania Habilitantki prowadziły dalej do przewidywania działań przemocowych ruchów protestu.

Dugi obszar tematyczny dotyczy gnozy politycznej jako jednego ze wskaźników zmian jakościowych dyskursu publicznego w Rosji za czasów Władimira Putina. Tu ponownie Habilitantka rozpoczęła od stworzenia narzędzia badawczego służącego do rozróżniania gnostycznego i niegnostycznego myślenia politycznego wraz z możliwością wymiarowania myślenia gnostycznego, oraz identyfikowania i rozróżniania trzech subtypów gnozy politycznej: demokratycznej, autorytarnej i totalitarnej. Wymiar empiryczny badań dotyczył zmian w zakresie świadomości politycznej, masowej mobilizacji i struktury aparatu państwowego w rosyjskim systemie politycznym w latach 2012-2018. Efektem badań była między innymi kategoria „społeczeństwa zamkniętego”.

Trzeci obszar koncentruje się na myśleniu politycznym ruchów odnowy kulturowej. Habilitantka stworzyła pierwszą kompleksową krytyczną analizę literatury przedmiotu na temat typów ruchów rewitalizacyjnych i odpowiadających im rodzajów myślenia: natywistycznego, autonegatywistycznego, kontrakulturacyjnego i witalistycznego. Zbudowała także nowe narzędzia badawcze umożliwiające intersubiektywne, systematyczne i powtarzalne identyfikowanie przejawów myśli rewitalizacyjnej i ustalanie poziomu ich dywersyfikacji. Podobnie jak w dwóch poprzednich obszarach badawczych, pogłębiona refleksja koncepcyjna prowadziła do badań empirycznych w zakresie dyskursu sejmowego i budowania przez posłów autowizerunku w blogosferze.

Podsumowując ocenę dorobku naukowego Habilitantki należy zwrócić uwagę zarówno na jego ilościowy, jak i jakościowy wymiar.

W okresie po obronie doktoratu przygotowała ona dwie autorskie monografie naukowe, jedną współautorską monografię, redagowała naukowo jedną pracę zbiorową, wydała osiemnaście artykułów w czasopismach naukowych, trzynaście rozdziałów w pracach zbiorowych, oraz znaczącą ilość recenzji w czasopismach naukowych. Warto odnotować nie tylko ilość, ale także pozycje naukową czasopism i wydawnictw, które opublikowały teksty Habilitantki: trzynaście artykułów pojawiło się w periodykach naukowych znajdujących się na liście ERIH, trzy na JCR, warta odnotowania jest też monografia wydana w wydawnictwie Routledge. Wyniki badań publikowane były w Polsce i poza jej granicami w szerokim spektrum wydawnictw i czasopism.

Sumaryczny impact factor Habilitantki za lata 2016-19 wynosi 39,963, liczba cytowań wg. bazy Web of Science 4, a indeks Hirscha 1.

Habilitationka jest kierowniczką projektu „Kontestacja polityczna a nowa demokracja opancerzona” finansowanym z grantu Opus 16 Narodowego Centrum Nauki (numer rejestracyjny grantu: 2018/31/B/HS5/01410). Kieruje także projektem „Dynamika kultury przemocy politycznej ruchów antyoszczędnościowych w Europie” finansowanym z grantu Narodowego Centrum Nauki w ramach grantu Sonata 12 pt. (numer rejestracyjny: 2016/23/D/HS5/00192), była wykonawcą w projekcie „Współczesna Rosja: między autorytaryzmem a totalitaryzmem?” kierowanym przez prof. zw. dra hab. Romana Bäckera i finansowanym w ramach grantu Opus 10 przez Narodowe Centrum Nauki (numer rejestracyjny: 2015/19/B/HS5/02516).

Warto odnotować, iż działalność naukowa Habilitationki została dostrzeżona i wyróżniona licznymi nagrodami. Należy wymienić stypendium naukowe Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców na okres 3 lat (01.01.2018-31.12.2020) za osiągnięcia naukowe; pierwsze miejsce w konkursie Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych za najlepszy artykuł naukowy opublikowany w recenzowanych: czasopiśmie naukowym lub pracy zbiorowej w języku polskim w latach 2016/2017; wyróżnienie w Ogólnopolskim Konkursie im. Czesława Mojsiewicza na najlepszą pracę doktorską w dyscyplinie nauk o polityce obronioną w 2016 roku; nagrodę naukową Stypendium START; Stypendium im. Barbary Skargi; stypendium dla młodych badaczy z poznańskiego środowiska naukowego przyznana przez Urząd Miasta Poznania, Wydział Rozwoju Miasta i Współpracy Międzynarodowej; nagrodę Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną w roku akademickim 2017/2018 na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poza wyróżnieniami krajowymi, poszczególne prace autorstwa bądź współautorstwa Habilitationki zostały dostrzeżone i nagrodzone poza granicami Polski przez, między innymi, International Political Science Association (referat pt. „Toward the Typology of Militant Democracies”); redakcję czasopisma „Perspectives on Terrorism: A Journal of the Terrorism Research Initiative. Enhancing Security through Collaborative Research” (monografia “Theorizing Cultures of Political Violence in Times of Austerity: Studying Social Movements in Comparative Perspective” oraz artykuł “Contra-Acculturative Thought as the Source of Political Violence.”) - ostatni także przez czasopismo „Terrorism and Political Violence”; oraz International Political Science Association, Montreal, Kanada (trzy recenzje).

Habilitationka wykazała się także znaczącą aktywnością konferencyjną: wygłosiła 33 referaty podczas krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych w językach polskim,

angielskim i hiszpańskim, organizowanych przez różne ośrodki akademickie w Polsce, Hiszpanii, Czechach, Słowenii, Stanach Zjednoczonych i na Ukrainie.

3. Ocena dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki

W zakresie uczestnictwa w programach europejskich i innych programach międzynarodowych lub krajowych Habilitantka deklaruje, między innymi, uczestnictwo w programie CEU San Pablo University dotyczącego umiędzynarodowienia badań i realizowanego w Madrycie, projekcie „Basque Revitalization: The Continuance Trajectory of ETA” na tej samej uczelni oraz pracę nad projektem badawczym „Anti-austerity Movements in Contemporary Spain: Dynamics of Political Violence”, realizowanym także w Hiszpanii, podobnie jak współpracę w ramach sieci badawczej Grupo de investigación en historia reciente GIHRE, Universidad de Navarra.

Pełniła funkcję sekretarza komitetu organizacyjnego jednej konferencji międzynarodowej, jednej konferencji ogólnopolskiej, była członkiem komitetu organizacyjnego jednej konferencji międzynarodowej, zorganizowała sesje tematyczne podczas konferencji.

Habilitantka jest redaktorem językowym czasopisma „Pro Fide Rege et Lege”, była jego sekretarzem redakcji i redaktorem działu recenzji. Jest recenzentem monografii dla wydawnictw naukowych SAGE Publications (Stany Zjednoczone), Schedas (Hiszpania) i artykułów dla czasopism „Aportes. Revista de Historia Contemporánea (Madrid, Ed. Actas)” (Hiszpania), „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” i „Polish Political Science Yearbook” (Polska). Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych

Habilitantka wygłaszała wykłady popularyzatorskie, współorganizowała seminaria naukowo-szkoleniowe skierowane do nauczycieli szkół podstawowych i średnich, pracowników administracji publicznej, pracowników administracyjnych i pedagogów szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich.

Habilitantka prowadziła zajęcia (Wstęp do teorii i metodologii badań bezpieczeństwa, Wstęp do zarządzania w sytuacjach kryzysowych, Decydowanie w zarządzaniu kryzysowym, Społeczne zachowania przemocowe w czasach trudnych) i seminaria dyplomowe na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz na CEU San Pablo University i Universidad Carlos III de Madrid. Jest opiekunem naukowym dwóch doktorantów (na Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie i Universidad San Pablo CEU w Madrycie). Należy do wykładowców uzyskujących najlepsze oceny w ankietach

przeprowadzanych wśród studentów, otrzymała nominację do Nagrody indywidualnej w dziedzinie kształcenia „Praeceptor Laureatus” Rektora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W sposób ciągły podnosi też swoje kwalifikacje językowe i dydaktyczne, co widoczne jest w szeregu odbytych szkoleń i uzyskanych certyfikatów.

Habilitationka odbyła liczne staże naukowe, do których zaliczyć należy sześciomiesięczny pobyt badawczy na CEU San Pablo University w Madrycie w roku 2016, na którym przebywał jeszcze w celach naukowych w dwóch kolejnych latach, oraz na Universidad Carlos III de Madrid w roku 2019.

Habilitationka wykonywała ekspertyzy i inne opracowania na zamówienie, między innymi Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (recenzje wnioski w projekcie badawczym Programu im. Bekkera); Sekcji Metod, Technik i Narzędzi Badawczych Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych oraz Katedry Teorii Polityki Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (recenzje projektów badawczych w ramach IV Zimowej Szkoły Metodologicznej). Jest ekspertem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego ds. oceny projektów badawczych dla Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej. Sporządzała też ekspertyzy dla Hiszpańskiej Akademii Dyplomatycznej.

4. Wnioski

Podsumowując przedstawioną powyżej ocenę dorobku naukowo-badawczego i dydaktycznego dr Joanny Rak należy wskazać na imponujący ilościowo i, przede wszystkim, jakościowo dorobek naukowy Habilitationki. W sposób intensywny i konsekwentny stawia ona przed sobą cele badawcze i realizuje je. Poddane ewaluacji badania naukowe Habilitationki pokazują także jej dojrzałość naukową oraz charakteryzują się pozytywnymi ocenami w środowisku naukowym w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Jej aktywność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna była w ostatnich latach przedmiotem niezależnej oceny wielu naukowców reprezentujących różne ośrodki naukowe, począwszy od recenzentów w szerokim spektrum czasopism i wydawnictw naukowych, a na instytucjach akademickich kończąc. Liczne publikacje, granty, nagrody, wskaźniki cytowalności, itd., wskazują jednoznacznie na bardzo pozytywny odbiór pracy naukowej Habilitationki i znaczący wkład w rozwój wiedzy w badanym obszarze tematycznym. Przedstawione przez nią aktywności pokazują także, mimo upływu niewielkiej ilości czasu, „znaczący postęp” od chwili zakończenia procedury doktorskiej. W efekcie wypełnia ona w opinii recenzenta kryteria przewidziane w postępowaniu habilitacyjnym określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych, tytule

naukowym i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz.595 ze zm. DZ.U. z 2005, nr 164, oraz art. 33 ust. z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki). Recenzent wnioskuje o dopuszczenie dr Joanny Rak do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Grzegorz Gajda